

Alžběta II.

PRACUJÍCÍ ŽENA

Anaštie Harris

MLADÁ FRONTA

MLADÁ FRONTA

ALŽBĚTA II.

Pracující žena

Anašťázie Harris

**ALŽBĚTA II.
PRACUJÍCÍ ŽENA**

Mladá fronta

PŘEDMLUVA

Ve skříni mám zaprášený klobouk, který jsem narychlo koupila poté, co mi v roce 2005 poslal britský ambasador ve Washingtonu elegantní pozvánku na oslavu královniných narozenin. Přesto, že v impozantních salónech nebyla po královně ani stopa, všichni jsme byli vyoblékáni a vyšperkovaní jako nikdy předtím a šampaňské teklo proudem. Stejně tak letošní devadesáté narozeniny se budou slavit v mnoha zemích a hned nadvakrát. Protože jedny narozeniny má panovnice jako každý jiný smrtelník v den, kdy se narodila (21. 4.), a druhé má jednu sobotu v červnu, kdy je větší pravděpodobnost, že v Londýně bude hezké počasí – aby pozvaní hosté mohli vesele připíjet Alžbětě II. na prosluněné zahradě Buckinghamského paláce.

Řada podivných zvyklostí spojených s královnou mi dnes připadá samozřejmá, ale když jsem se do Anglie přestěhovala v roce 2000, nahlas jsem žasla: „Starou tetu, která má slabost pro křiklavé hábity, necháte, aby si v rozlehlém paláci hrála na královnu? V 21. století a za peníze daňových poplatníků?!“ Zatímco Angličané přecházeli mé republikánské útoky rozpačitým mlčením, moje batole bylo najednou obklopené kostkami a knížkami s obrázky tety s korunou na hlavě. A když dcera začala mluvit, tak s tím, že „Q je jako Queen“.

Zatímco ostatní demokracie mají psanou ústavu, Velká Británie má místo toho konstituční monarchii: zákony tvoří parlament a panovník vládne v rámci těchto zákonů.

Otázku k čemu je vlastně konstituční monarchie dobrá, si v devatenáctém století položil šéfredaktor *Economistu* Walter Bagehot. Elegantně pak vysvětlil, že panovnice dává státu a vládě lidskou tvář. „Koruna je vlada, u níž se pozornost lidí soustředí na jednu osobu, která dělá zajímavé věci. Republika je vlada, u níž je pozornost roztříštěná mezi mnohé, kteří dělají nezajímavé věci.“

Královská rodina, která panovníci podporuje, podtrhuje pocit rodiny, jistotu domova na špicí národa. A pozice monarchie coby hlavy církve jí přidává na respektu. Královna má právo být konzultována, má právo povzbuzovat a právo varovat. Nesmí se míchat do politiky, musí zůstat přísně mimo. Její role je ceremoniální.

Monarchie se nepřestává měnit, stará dobrá Alžběta má zásluhu tom, že změny probíhají důstojně, pragmaticky a konzervativně.

Britům dává pocit solidarity a stability, je symbolem jejich země a jejich dědictvím.

Republikány odzbrojuje, jak se obyčejní lidé masově identifikují s privilegovanou královskou rodinou.

Alžběta neměla být královnou, do deseti nikoho ani nenapadlo ji připravovat na roli panovnice. Zažila znárodňování, privatizace, z pana Churchilla udělala Sira. Je nejdéle panující královnou v historii Británie, jednou z nejúspěšnějších. Když se jí něco nelíbí, zvedne obočí, když se jí výsostně něco nelíbí, mlčí. Jejího mlčení zneužívají manipulátoři a pleticháři. Nejdřív to vždycky vypadá, že mají navrch, ale časem jejich špinavosti vyplavou a oni zmizí v tratolišti dějin, zatímco královna tiše a majestátně zaplňuje stránky učebnic.

Brit má poetickou paměť zasekanou výjevy, událostmi spojenými s Alžbětou II. Až zemře, Británie se neodvolatelně změní. Nikdo by dnes na sebe dobrovolně nevzal závazek *Sloužit národu, sloužit národům...* Alžběta je příkladná a přitom lidská.

Její život je bezprecedentní experiment, neopakovatelný příklad toho, jak tradice a tisícileté rituály – pravidelnou aplikací – blahodárně působí na mentální zdraví národa, a jak povzbuzují jeho sebevědomí.

OBSAH

Část I.

LILIBET: NEJPOPULÁRNĚJŠÍ PRINCEZNA NA SVĚTĚ

I. Dědeček „England“	12
II. Myši v Buckinghamském paláci	19
III. Žena, které se bál Hitler	22
IV. Princeznin první dvanáctník	25
V. Ženich, uprchlík z Řecka	30
VI. Sloužím a budu sloužit... ..	35
VII. Kolik stojí princezna?	38
VIII. „Charles? To není dobrá zpráva!“	42
IX. Mrtev je král, Philipovi se hrouťí svět	47
X. Nechceš do Buckinghamského paláce? Musíš.	51
XI. Boj se zpátečnickým královským palácem	56
XII. Alžběta II., nový začátek pro starou Británii	58
XIII. Utrpení demokratických záchodků	64
XIV. Pracující žena	68
XV. Lord se obul do královny	70

Část II.

ALŽBĚTA II. DIPLOMAT A POLITIK V JEDNOM

I. Philipova hlávka zelí	74
II. De Gaulle se povozil v kočáře	77
III. Šikana příštího krále	80
IV. Na kolty s Jackie Kennedy	82
V. Sověti mají špiona pod trůnem	84
VI. Nevěry šedesátých let	87
VII. Sláva sociálnědemokratickým buranům	89
VIII. Kolik stojí královna	94
IX. Svatební trable	97

X. Půlnoční návštěva v paláci -----	100
XI. Královský klid k práci -----	102
XII. Královská pokladna: došly – pošli -----	105
XIII. Rudou republiku! -----	109
XIV. Dámy, ó dámy! -----	113
XV. Diana Spencer, Diana, Di -----	119
XVI. Na koberečku u královny -----	125
XVII. Královna na důchod nevěří -----	127
XVIII. Královnino žehlení s USA -----	130
XIX. Vetřelec v Alžbětině ložnici -----	131
XX. Blbá snídaně -----	134
XXI. Mít Philipa... -----	138

Část III.

KRÁLOVNA 20. STOLETÍ BOJUJE O ZVOLENÍ KAŽDÝ DEN

I. Proč mám tolik sluhů? -----	142
II. Kabaret prince Philipa -----	148
III. Královské zaškolování -----	151
IV. Palác jako seriálový Dallas -----	152
V. Annus horribilis -----	159
VI. Ó Alžběto! Ty jsi zhubla! -----	162
VII. Alžběta II., gauč a TV -----	165
VIII. Dějiny přepsané bulimičkou -----	171
IX. Válka paláců -----	174
X. Její výsost sociální demokratka -----	177
XI. La Princess Sexy -----	180
XII. Blair, Clinton a tetička s cingrlátky -----	183
XIII. Kostel versus postel -----	185
XIV. Srpnová tragédie -----	189
XV. Květinový fašismus -----	192
XVI. Nemoderní síla dobra -----	195
Bibliografie -----	199

Alžběta II. čte tajné zprávy výzvědných služeb a jako jediná na této planetě se jimi každodenně zabývá od dob Stalina. Vždycky když před Buckinghamským palácem zastaví vůz s novým premiérem, dotyčnému se nervozitou zrychlí dech. Nejde políbit ruce vetché prababičky. Jde se uctivě poklonit panovnici, která ho jedinou otázkou může zredukovat na politického zelenáče.

Část 1.

LILIBET:
NEJPOPULÁRNĚJŠÍ
PRINCEZNA
NA SVĚTĚ

I. DĚDEČEK „ENGLAND“

Kdo by nechtěl, aby mu každé ráno udělali pukrle, roztáhli skvostné závěsy, podali noviny a snídani do postele, pomohli obléct se do šatů, které nejlepší návrháři a krejčíci v zemi speciálně pro vás navrhli, ručně ušili? Aby vás ověsili nejvzácnějšími démanty a pak aby se vám všichni celý den klaněli a obskakovali vás v zlacených salónech Buckinghamského paláce... Může být něco lepšího než být britskou královnou?

Když se princezna Viktorie dozvěděla, že bude královnou, rozeštkala se a celý den nepřestala usedavě vzlykat. Hezká aristokratka Lady Bowes Lyon v roce 1921 a pak znovu v roce 1922 odmítla druhou nejlepší partii v Britském impériu, protože ani za nic nechtěla patřit do královské rodiny. Když se rok poté nechala nakonec přemluvit – tak jenom proto, že bylo naprosto nepravděpodobné, aby se její nesmělý a koktavý nápadník, princ Albert, kdy dostal na trůn. Jenomže jeho starší bratr a oblíbený král Edward VIII. na radu svých ministrů ani ne po roce abdikoval, protože jinak by se coby hlava anglikánské církve nemohl oženit s už rozvedenou Američankou Wallis Simpson.

Alžbětě bylo tehdy deset let a když jí oznámili, že se budou z jejich řadového domu na Piccadilly stěhovat do Buckinghamského paláce, zhrozila se: „Cože?! To je strašné!“

Její otec byl z představy, že přece jen bude muset kralovat, tak zdrcený, že se nervově zhroutil.

Žádný z nich o trůn nestál. Měli totiž velmi dobrou představu o tom, co taková výsada obnáší, a co je čeká.

Na jaře roku 1926 ochromila Londýn všeobecná stávká. Janáček pozvaný koncertovat v proslulé Wigmore Hall chodil po městě,

zapisoval si intonaci anglických vět a velebil jejich rytmus. Pokud zabloudil jižněji, směrem k Temži, musel v Bruton Street vidět, že před výstavným domem s šesti korintskými polosloupky a s číslem sedmáct se tlačí zástup lidí. Zvědavci se prodírali k litinovému plotu s nadějí, že zahlédnou některého z členů královské rodiny a hlavně novorozeně, o kterém se psalo, že má bělostnou pleť, modré oči a tmavé řasy. Humbuk pokračoval nekonečné týdny a aristokratické návštěvy se musely ke vstupním dveřím prodírat davem nadšenců. Královské mimino se mohlo dostat na vzduch jedině zadními dveřmi. Alžběta byla pokřtěna v kapli Buckinghamského paláce, po celou dobu obřadu nepřestala úporně vřískat. Jen co ji vrátili chůvě, pokusila se ji utěšit fenyklovým odvarem.

Populární časopisy rozvířily debatu o tom, jak by se měla správně vychovávat princezna v moderní době. Ženy se zbavily korzetů, složitých zapínání a směšného spodního prádla, z Ameriky dorazil účes páže, přibývalo aut a letadla nejenom že pojala dva tucty cestujících, ale ty nejluxusnější servírovaly několik chodů a měly dokonce svou promenádu.

Jak v takové vzrušující době vychovávat princeznu? Zjednodušil se šatník i architektonické siluety, a jednoduchost radily odbornice na výchovu i v případě malé Alžběty. Její výchova měla být rozumná a hlavně bez zbytečného luxusu. Opuštěné symboly královské moci byly údajně v pořádku a dokonce vítané – princezna dostala například stříbrnou misku s perleťovými uchy (aby s ní mohla pohodlně mrsknout). Expertky rovněž schvalovaly ošacení šité ručně a z nejluxusnějších materiálů. Žádný luxus ale neměl být v případě jídla, a měla by mít spoustu pohybu. Novopečení rodiče Albert a Elizabeth byli vládou vysláni na šestiměsíční koloniální cestu, jejímž cílem byla Austrálie. Jejich domácnost v té době byla přestěhována ze sídla skotských rodičů nevěsty do vlastního, do čerstvě vylepšeného domu v Piccadilly číslo 145. O princeznu se starala chůva Alla, která předtím vychovala její matku a měla k ruce

dvě další pomocnice. Odpoledne Alžbětu braly na návštěvu do Buckinghamského paláce, kde ji královna Mary vítala nadšeným: Bambino!

Albert, jeho žena Elizabeth a dcera byli přesně takoví, jak navenek působili: hezká, milá, pevně semknutá rodinka. Postupně se stali ideálem anglické moderní rodiny a princezna Alžběta se stala nejfotografovanějším dítětem na světě. Hned v prvním roce jí příznivci poslali na tři tuny hraček. Její chuva ale dál přísně dodržovala pravidlo: hraje si vždycky jenom s jednou hračkou. Zasněžení spokojeně komentovali, že toto dítě nikdy nebude rozmazlené.

Dědeček král George V. byl založením voják a velitel, uměl být vyložený ras. Jeho děti se ho děsily ještě jako dospělí. Možná i proto arcibiskup canterburský žasnul, když při jedné návštěvě v paláci zastihnul tohoto krále a císaře, jak se po všech čtyřech posouvá po koberci, osedlaný malou Alžbětou, která mu udává směr taháním královského vousu. Zatímco k ostatním byl nevrlý a řval bez příčiny, pro malou Lilibet, jak jí začali říkat, měl dojemnou slabost. Když onemocněl, doktoři dokonce doporučovali její návštěvu, aby pookřál. Alžběta mu přízeň oplácela, a když z okna dětského pokoje viděla jeho kočár, jak uhání po Piccadilly, nadšeně mávala: „Grandpa England!“

Když se její rodiče po půl roce vrátili z Austrálie, dítě nepoznali. Alžběta se mezitím naučila říkat „Mummy!“, a takto titulovala každého koho potkala, včetně obličejů na olejomalbách.

Po čtyřech letech se princezně dostalo sestry Margaret, a Albert a jeho žena vytvořili dětem vřelou, uvolněnou atmosféru. Díky Albertově uzavřenosti se manželé nejraději drželi doma u krbu, kam ani nezvali moc návštěv. Ve srovnání s ostatními dětmi z aristokratických kruhů malá rodina trávila mnohem víc času společně. Mladá vychovatelka Marion Crawford, kterou vévodkyně z Yorku najala, když bylo Alžbětě pět let, se upřímně divila. Tomu jak holčičky s hlaholem ráno uhánějí k rodičům do postele, tomu že

Albert v zahradě za domem s nimi skáče panáka a hraje si s nimi na schovávanou. Víkendy trávili v Royal Lodge, v loveckém zámečku tři míle od Windsorského hradu. Princeznin otec ze všeho nejraději navlékl zástěru, zahradnické nůžky v ruce, ponoukal rodinu a služebnictvo, ať se taky činí, zatímco on zdolává přerostlý keř. Ve Windsoru měla Alžběta svůj skvostný domek s doškovou střechou, který dostala darem od velšského národa k šestým narozeninám. Byl úplný včetně malého nábytku, záclon, ložního prádla, nádobí i cukřenky. Guvernantka předpokládala, že v perfektním pořádku udržuje domek zámecká obsluha. Ne. Lilibet sama celé hodiny zametala zem, leštila okna, cíčila své malé kastrůlky. Když ji jako ostřílenou panovnici v roce 1976 navštívil v Balmoralu premiér Wilson s manželkou, královna po obědě oblékla zástěru a spolu s Mary umyly nádobí.

Stejně jako ostatní aristokratky byla vedena k tomu být výjimečně způsobná a zdvořilá. Držela se vzpříma, ve společnosti měla své krásné štíhlé nohy vždycky elegantně srovnané v úhlu a u sebe. Ale v souladu s moderní dobou nosila oblečení, v kterém mohla létat po zahradě a prolézat křovím, když si hráli na Indiány. „Lilibet byly šaty lhostejné. Nosila, co jí dali bez námitek – s výjimkou jednoho ošumělého dlouhého pršipláště, který nesnášela. Nejšťastnější byla, když měla napilno, a když byla poněkud uválená,“ píše v pamětech guvernantka přezdívaná Crawfie. Na fotkách, na kterých jako dítě není nucena pózovat, má Lilibet vždycky jednu podkolenku na půl žerdi a rozevláté vlasy. Lidé si všímali, že když si hrála venku, tak ani v tom nejméně zimním dni neměla na hlavě klobouk. „Hádka (mezi princeznami) vypukla vždycky, když si musely nasadit klobouky. Nesnášely klobouky.“

Oblečení Alžběty stejně jako její výchova byly v mnoha ohledech spartánské. V devadesátých letech do královského paláce pronikl bulvární novinář tím způsobem, že se nechal zaměstnat coby sluha. Když své zážitky pak publikoval, čtenáři se divili, že

panovnice ráno skromně snídá kukuřičné lupínky a co nespotřebuje, uzavře v neprodyšné plastické nádobě. Praktická a šetrná královna žasla ještě víc: A co čekali? Jak jinak by to měla dělat?

Lilibet se rychle naučila číst a psát, ve srovnání s temperamentní Margaret se poslušně podřizovala úkolům guvernanky, ať šlo o historii, zeměpis nebo sloh. Když kanadský premiér Trudeau přišel v roce 1978 s republikánským návrhem, Alžběta přispěla k vyhlášení situace a zachování statutu monarchie v Kanadě; pomohla jí dobrá znalost francouzštiny, kterou se učila od francouzských učitelek, jejichž jedinou pedagogickou průpravou bylo, že šlo o jejich mateřštinu. Jako dítě Lilibet nudu právě těchto hodin snášela tak těžko, že jednou vzala zdobný stříbrný kalamář, převrátila si ho na hlavu a pobaveně sledovala, jak jí všude stéká inkoust, a její světlé vlasy modrají.

Princezny se občas servaly jako všechny sestry; Crawfie tvrdila, že Lilibet hákovala obzvláště dobře svou pravačkou. Že umí být nelítostná a hrozivá vyplynulo i z popisu ministra přítomného ve chvíli, kdy se královna dozvěděla, že španělská vláda odmítá dovolit jachtě Britannia zakotvit v Gibraltaru během Charlesových líbánků s Dianou: „Je to můj syn, moje jachta, můj přístav“.

Jenom Ludvíku XIV. se dostalo stejné pompy a zbožňování, které provázelo Alžbětu II. doma a na cestách prvních šest let jejího panování. Jednou uprostřed noci spolu s Philipem vystoupili na opuštěném kanadském nádražíčku. Bylo plné lidí, kteří cestovali sněhem stovky kilometrů, jenom aby Alžbětu spatřili. Američané, Angličané, Afričané – kam šla, tam ji vítaly davy milionů vymrzlých nebo horkem sežehlych nadšenců, ochotných dlouhé hodiny, někdy i dny čekat na stěžejním místě, aby se jim na okamžik zaleskla před očima, prchavý moment královské extáze. V Americe šílícím

fotoreportérům bouchaly lampy, Alžbětin kabát byl posetý úlomky skla. „Když jsem byl malý kluk, četl jsem o princezně z pohádky a teď – je tady!“, vydechl prezident Truman.

Žádné hollywoodské hvězdy, žádnému papeži se nedostalo přijetí obklopující – jako anglická růže svěží – mladičkou královnu. Vysvětlení toho, proč její výsostné až hysterické zbožňování neskončilo tragickým pádem, se dá dohledat v prvních deseti letech Lilibet, v jejím temperamentu a průpravě, která nepočítala s tím, že by mohla kdy dosednout na trůn.

Její rodiče věděli, že nechtějí intelektuálku, ale sportovně a věcně založenou aristokratku, kterou poslouchají koně i psi. Skoro sadistickou výchovou mrzačený Albert byl nesmělý, introvertní. Coby otec svou mladší dceru Margaret rozmazloval, ale Lilibet obdivoval. Stejně jako jeho kralující otec a Churchill, byl unesen tím, jak se nesla, jak nedětsky samozřejmě a přirozeně sama oslovila premiéra nebo ministra, když se jí nachomítli do cesty, když si hrála v koridoru paláce dědečka a babičky. Chůva Alžbětu i Margaret ustavičně upomínala kvůli tomu, že si kousaly nehty. Lilibet přichytila Chamberlaina, jak dělá totéž, vítězoslavně na to upozornila svoji guvernanku.

Následník trůnu, strýček David (později král Edward VIII.) byl pro princezny vítanou, rozpustilou návštěvou. Hezký, zlatovlasý, vtipný, sebevědomý – extrovertní miláček národa, který se uměl pohybovat mezi obyčejnými lidmi. Když byl navštívit horníky, zapadnul mezi ně, jako kdyby odjakživa fáral uhlí. Jan Masaryk si ale znepokojeně všiml, že příštího krále přitahuje fašismus, zatímco demokracie mu připadá nesnesitelně pomalá, nmoderní. David věděl, že se trůnu nevyhne, ale ani on se na něj netěšil. Svého otce – nemocného panovníka – soužil hýravou bezstarostností a zjevným nedostatkem jakékoliv seriózní přípravy pro převzetí žezla. V roce 1935 začal být tento strýček David najednou roztržitý, a když princeznám něco slíbil, zapomněl. Postupně jeho návštěvy

skoro úplně ustaly. Lilibet o tom neměla ani tušení, ale personál v domě věděl, že v amerických novinách se píše o Davidově aféře s rozvedenou ženou. Většina národa byla věřící, církve nedovolovala rozvedeným podruhé vstoupit do manželství, rozvod byl pro většinu lidí morálně i společensky pořád ještě nepřijatelný hřích. Američanka z Baltimoru tvrdila kontaktům z nejvyšších kruhů, že David nemá v úmyslu se s ní oženit. Když se z Davida stal král Edward VIII., opakovala to ještě v době, kdy se jí podařilo získat anulaci jejího druhého manželství a kdy jí zamilovaný král tajně navlékl na prst zásnubní prsten.

II. MYŠI V BUCKINGHAMSKÉM PALÁCI

Nad říší královny Viktorie sice slunce nezapadalo, ale když její šikovný manžel s architektonickými sklony chtěl nainstalovat do oken Buckinghamského paláce žaluzie nebo aspoň nové závěsy, aby v zimě nemuseli mít pořád takový průvan, příslušný ministr mu to nedovolil a nepomohla ani nekonečná řada Albertových písemných stížností a žádostí adresovaných britské vládě. Od té doby, co Angličani v polovině 17. století srazili Charlesovi I. hlavu, se jejich královské výsosti musely dohadovat s parlamentem, podřizovat se vládní byrokracii. Činily tak sice neochotně, ale relativně pružně. Anglická královská rodina ve srovnání s mnoha evropskými měla citlivě vyladěný barometr nálad veřejného mínění. Biskup u špalku utěšoval arogantního Charlese I., že místo skutečné koruny ho teď čeká koruna věčná. Ale i ti nejzbožnější panovníci si jeho slova vzali spíše jako varování než útěchu.

Když bolševici v čele s Leninem nabídli dědečkovi Alžběty, ať si vezme k sobě svého bratrance a čerstvě svrženého cara, byl to sám král, kdo odmítnul. Ještě do nedávna to nebylo úplně jasné. Lidé se přikláněli k tomu, že za odmítnutím carské rodiny stála socialistická vláda Lloyd George. Ale nově přístupné dokumenty z té doby potvrzují, že to byl anglický král, kdo zpečetil osud příbuzného, s kterým si byli nejenom blízcí, ale i nápadně podobní. Král odmítnul cara a jeho rodinu zachránit, protože se obával, že poskytnout střechu nad hlavou nejrozmařilejší větvi evropské aristokracie by mohlo obrátit britské veřejné mínění proti němu a jeho vlastní koruně. Bližší košile...

V deseti letech se Alžběta naučila slovo, ke kterému její rodina pak přistupovala jako k nejsprostší nadávce; ani po osmdesáti letech Alžběta nedovolí, aby ho před ní někdo utrousil: abdikace. Jestliže

Albert a jeho malá rodina byli abdikací Edwarda VIII. vyděšení a zhnusení, britské impérium bylo v šoku, lidé nechápali královo rozhodnutí, byli zklamaní. Zatímco Američany, kteří neměli s monarchií žádnou zkušenost, oslnil příběh „Kvůli Vám se vzdávám trůnu, klenotů a katedrál...“, Angličané byli rozpolceni. Přáli králi lásku, ale také mnozí věřili tomu, že být král znamená být vyvolen a vyvolený si nemůže jen tak sbalit svůj Louis Vuitton kufr a z posvěceného úřadu utéct!

Instinkt obyčejných Britů se později potvrdil. Edward byl do Simpsonové zamilován, ale taky to pro něj byla vítaná záminka vyhnout se údělu plnému závazků, ceremonií a nudných povinností. Edwarda bavil luxus a privilegium, ale jinak byl raději v nočním klubu nebo hrál golf. Jeho vlastnímu otci bylo jasné, jak se nezodpovědný „floutek“ na jeho místo nehodí, a starý král se do posledního dechu modlil, aby trůn připadl mladšímu synovi a jeho skvostné rodině.

Albert sebevědomého staršího bratra obdivoval a vydrželo mu to ještě rok po abdikaci. Pak ale zjistil, že bratr, který ho pořád uhání o více a více peněz, mu zatajil svoje mimořádné jmění. Albert byl nyní král George VI. a s bývalým Edwardem VIII. přestal mluvit.

Čeští diplomaté v Londýně zatím aspoň načas viditelně pookřáli. Edward očividně sympatizoval s Hitlerem; jeho elegantní Wallis se na německé pompézní ambasádě poblíž paláce často vznášela po schodech z italského mramoru (darovaného Mussolinim), který Hitlerův architekt Albert Speer přiletěl speciálně nainstalovat. Wallis nesnášela Prahu; ve srovnání s Vídní a Budapeští prý byla nudně, omezeně středostavovská. Abdikací krále německý velvyslanec Joachim von Ribbentrop o Wallis – svého nejvlivnějšího zprostředkovatele u dvora – přišel.

Albert se vrátil ten den domů ve své slavnostní admirálské uniformě, a poprvé se mu princezny nevrhly s pokřikem do náručí

a šestiletá Margaret se mu nepověsila na krk. Místo toho se obě vážně a hluboce před ním poklonily. Albert se později zmínil, že toto byl moment, kdy si poprvé v plné hrůze uvědomil, co je čeká. Jeho starší dcera později tento rituál zrušila, nechtěla, aby jí vlastní děti musely pokaždé vyseknout poklonu. Ale od své matky a sestry ji coby panovnice ve společnosti vyžadovala. Činily tak sice bez toho, že by obracely oči v sloup, ale nezvykaly si snadno.

Desetiletá Alžběta spolu s guvernankou připravila svých třicet koníků – hraček ke stěhování, ale měla těžkou hlavu. Nejradyji si hrála venku, jenomže zahrady Buckinghamského paláce byly místem, kam se člověk musel obléct do parádních šatů a pak se tam musel způsobně chovat. Crawfie popsala bydlení v Buckinghamském paláci jako bivakování v muzeu. Všechno je staré, každou chvíli něco upadne, něco se utrhne. Všichni jsou od sebe odděleni nekonečnými, vymrzlými chodbami, a když se z nich jeden chce vymotat jenom na zahradu, zabere mu to nejméně pět minut. V paláci bylo tolik myší, že jeden chlapík nedělal nic jiného, než že je celý den odchyťoval. Guvernanka v županu byla cestou do koupelny zaskočená neobvyklým setkáním: potkala pošťáka. Rozlehlý Buckinghamský palác totiž měl svou vlastní poštu.

Zatímco malá rodina byla z nového působiště značně přešlá, dvořané i královská babička Mary vítali, že ospalý palác najednou ožil zvonivým smíchem podnikavých princezen. K ložnici rodičů teď měly dál, ale ráno se k ní proplétaly se stejně veselým pokřikem.

Jednou z věcí, které Lilibet nešly bez ohledu na to, kolik hodin se s nimi trápila, byly ruční práce. Královna Mary se ve vyšívání a štrikování vyžívala, upřímně ji proto mrzelo, jak je Lilibet s jehlou a jehlicemi levá. V tomto ohledu se nepotatila, její otec Albert (ještě než začal kralovat) malým křížkem umně vyšil dvanáct povlaků na židle v Royal Lodge.

III. ŽENA, KTERÉ SE BÁL HITLER

Očem sní princezny? Dokud jsou malé, tak prý o takových věcech jako – jet metrem a autobusem, koupat se ve veřejném bazénu a být skautkou. Diskrétně, v doprovodu guvernantky a jedné dvorní dámy si princezny splnily první dvě přání. Byl s nimi i osobní detektiv, ale ten byl tak „nenápadný“, že lidé ve vozu podzemky začali zkoumat, koho tak může ochraňovat... Ale než královskou skupinku dav stačil odhalit, vystoupila. Učitelku plavání se podařilo přesvědčit, aby se k princeznám chovala jako k ostatním malým holkám; Lilibet šly hodiny plavání tak dobře, že získala certifikát záchranáře.

Zato vůdkyně skautů o princezně-skautce nechtěla ani slyšet. Odmítala vůbec do Buckinghamského paláce přijít. Rozumně odporovala s tím, že skautky mají sesterský vztah, je vyloučené, aby se jedné z nich klaněly. Nakonec vedoucí aspoň přemluvili, ať jenom přijde a sama ten nesmysl Alžbětě rozmluví. Výsledkem bylo založení dvacetičlené skautské skupiny při Buckinghamském paláci. Princezna dokázala vyargumentovat dokonce i místo pro svou mladší sestru: „Margaret, zvedni sukni a ukaž slečně, jaké máš silné nohy: ideální pro lezení po stromech!“

V obrovské zahradě paláce se začaly pravidelně scházet dcery krále a dvorních dam, ale vzrušující výlety následnice trůnu po okolí musely skončit. IRA totiž začala po Londýně pokládat své bomby. Lilibet pak často jen toužebně tiskla nos na tabulku okenního skla. Když ji ve stejném sále později coby starší ženu portrétoval italský malíř, řekla mu, že si pamatuje, jak se dívala dolů do ulic a žasla, kam všichni ti lidé jedou, za čím tak asi spěchají.

Během války dostal Buckinghamský palác devět zásahů, v troskách zmizela kaple, v které křtili Lilibet. Zabedněnými okny profukovalo, ale král s chotí tam nepřestali úřadovat. Princezny byly evakuovány do Windsoru a rodiče za nimi jezdili o víkendů. Děti

vlivných a bohatých mnohdy odjely přečkat nelítostné bombardování Anglie do Kanady. Královna ale naléhání vlády odmítla s tím, že samotné princezny nepustí, krále neopustí a král nikdy neopustí svůj národ. Naučila se raději používat revolver, připravila návštěvu Eleanor Rooseveltové, každé ráno obcházela s králem vybombardovaný Londýn, dodávala lidem kuráž. Když se poprvé objevila osypaná královskými démanty mezi zbídačenými obyvateli vybombardovaného West Endu, házeli po ní odpadky. Ale královna si nakonec vydobyla u svých poddaných takovou popularitu, že Hitler byl nucen prohlásit, že je nejnebezpečnější ženou světa. Všichni obdivovali její schopnost navázat bezprostřední kontakt, zaujmout, rozptýlit nebezpečnou situaci. V sedmdesátých letech po ní republikánští studenti házeli role toaletního papíru. Svižně se pro jednu sehnula a usmála se na mladíka, který ji po ní mrsknul: „Ta je vaše, vzal byste si ji zpátky?“ Když v Africe jednou chválila krásu místní krajiny, nabubřelý oficiál ji přerušil s tím, že příroda je krásná, jenom ti Angličani se nedají vystát. Alžbětina matka se usmála a výrazným skotským přízvukem řekla: „Moc s vámi sympatizuji, sama jsem si vzala Angličana. Ale čím déle je člověk s nimi, tím lépe si zvykne...“

Během války princezna Alžběta odvíšlala výzvu dětem evakuovaným z Londýna. Královská rodina byla Churchillovým významným propagandistickým nástrojem. Když slavný anglický snob a fotograf Cecil Beaton přijel do Windsoru kvůli oficiálnímu portrétu princezny k jejím osmnáctinám, byl znechucen tím, že neměla ani umyté vlasy. Byly ale věci, do kterých se hrnula: Alžběta s nadšením navlékla uniformu záložního vojska, absolvovala řidičský a technický kurz a složila zkoušku. Fotografie rozesmáté nástupkyně trůnu v zeleném a s heverem nebo za volantem vojenského nákladáku patřily k těm nejpopulárnějším.

Naproti tomu její neslavný strýc, teď titulovaný vévoda z Windsoru, i po abdikaci udržoval kontakt s nacisty. Churchill věděl

o Hitlerově snu dosadit frustrovanou královskou výsost zpátky na trůn. S Ribentropem snovali, že tak učiní, jen co Anglie padne a Němci ji obsadí. Winston „umíněného mužíka“ s modrou krví pro jistotu vykázal z Evropy na Bahamy a coby k smrti znuděného guvernátora ho tam držel až do konce války.

IV. PRINCEZNIN PRVNÍ DVANÁCTERÁK

V létě 1939 třináctiletá Alžběta potkala podruhé bratrance, s kterým měli společné prapra rodiče: královnu Viktorii a prince Alberta. Kromě toho, že oba jeho rodiče (na rozdíl od Alžběty) byli královského původu, modrooký atletický blondák v osmnácti najednou jakoby vypadnul ze stránky dívčího románu. Společenský, galantní, vtipný a zároveň trochu tajemný, od ostatních odříznutý neviditelnou clonou smutku... Philip tehdy malou holku moc neregistroval, a tak si nemohl všimnout, že nástupkyni trůnu je to nejdůležitější rozhodnutí najednou jasné. Alžběta dokonce i v pubertě většinu životních událostí a situací přijímala jako něco daného a nezvratného, jako něco, co musí být. Ale ve chvíli, kdy potkala Philipa coby námořního důstojníka, si zřejmě umanula, že do nejdůležitějšího rozhodnutí si nenechá od nikoho mluvit. Od toho července si začali psát.

Průměrným Windsorským králům svědčily války. Intelektuální průměrnost a panovnická bezvýraznost pomohla dědovi Alžběty Georgeovi V. úspěšně proplout obdobím vzrůstajícího se socialistického hnutí a stát se patriotickým symbolem první světové války. Vzhledem k protiněmeckým náladám obyvatel se královská rodina vzdala svého jména Saxe-Coburg-Gotha a začala používat anglicky znějící Windsor. Vzbudili tak pohoršení a posměch evropských aristokratických dvorů, ale udrželi si trůn.

První světová válka Anglii připravila o celou generaci nejtalentovanějších důstojníků a vojáků. Milionové ztráty zasáhly každou rodinu a byly důvodem, proč valná část Britů – národa s nejvyvinutějším smyslem pro fair play – Chamberlainovu zradu Československa přijala s úlevou. Se zahanbenou úlevou. Poznamenání

ztrátou tolika otců, bratrů, manželů, synů – Angličané v roce 1938 nebyli emocionálně připraveni vstoupit do další krvavé války. Jan Masaryk varoval Prahu už v roce 1936, že se na Angličany nemůžeme spoléhat. Psal, protože byl u toho, když Ribentroppa představovali králi. Když německý ambasador místo protokolární poklony zahajloval, znechucený český velvyslanec si všimnul, že otec Alžběty král George VI. se jen pobaveně usmál.

Když se pak Chamberlain vrátil z Mnichova, král ho pozval na balkón Buckinghamského paláce, aby mával vděčnému davu.

S Churchillem to ze začátku skřípalo, ale v průběhu války se sblížili, a král ochotně a neúnavně pomáhal udržovat morálku národa a přispěl tak k porážce nacistů.

Otec Lilibet odmítl pustit do školy, protože se bál, že bude vydána napospas nepříznivým vlivům. Jenom její královské babičce Mary se nelíbilo, že studuje pouhých sedm hodin týdně a nemá hodiny náboženství. Alžbětina matka školu nesnášela, otec nenáviděl své zkostnatělé domácí vychovatele, byli oba zajedno, že své rozkošné holčičky nebudou týrat vzděláváním. Ale když jí bylo třináct, rozhodli se posílat Alžbětu dvakrát týdně na hodiny ústavní historie do školy připravující příští britské premiéry. V Eton College, v pracovně odborníka na ústavu sira Henryho Martena, mezi vysokými sloupy knih, svědomitě vstřebávala složitý předmět. Její učitel měl po kapsách kousky cukru, ucho mu občas ozobával jeho ochočený havran. Když se znalec soustředil, kousal růžek kapesníku a zíral do stropu. Za okny bylo vidět na dvoře chlapce v cylindrech a oblecích; guvernante, která Lilibet přivezla, připadali, jak malí funebráci. Když vypukla válka, Marten dojížděl do Windsoru s obrovskou taškou bichlí, sluhové bručeli nad její tíhou. Laskavý Marten vštípil Alžbětě základy znalostí ústavy a historie;

z královnina zevrubného chápaní i těch nejmenších detailů se pak potila většina jejích premiérů a ministrů.

Psi a koně nutně museli být pro izolovanou Alžbětu víc než občasné rozptýlení. Když měl v roce 1910 pohřeb její praděd (král Edward VII., který se rád kurýroval v Mariánských Lázních), v popředí monumentálního smutečního průvodu spolu s dalšími osmi evropskými panovníky kráčel německý Kaiser. Vztekal se, že musel dát přednost královi čoklu, který měl výsostnější pořadí. Pro psy měla slabost už Viktorie, ale jako nikdo před ní, Alžběta měla stejnou rasu psa po osm dekad. Žádného palácového pinčla; zamílovala si do té doby mimo Wales zcela neznámou rasu – corgi. Temperamentní huňatý corgi stovky let pomáhal pasákům shánět do houfu ovce. Alžběta si založila vlastní chov a Nancy Fenwick, která se o ně ve Windsoru starala, přidělila královna dvoupatrový dům, aby si krátkonozí psi natrénovali běh do schodů a ze schodů, aby mohli panovníci doprovázet na cestách letadlem. Chovatelé do omrzení popisují přátelskou povahu corgi, ale hned první královnin pes, kterého dostala jako dítě, pokousal guvernanku a pak jistého lorda tak silně, že i Lilibet se divila: „Celá podlaha byla od krve...“

Když byly Lilibet čtyři roky, královský děd jí k narozeninám poslal poníka. V šestnácti byla jmenována plukovnicí a svému regimentu velela ze sedla. Málokdo měl tolik času a příležitostí jezdit na koních jako ona, Alžběta se vypracovala v mimořádnou jezdce. Ke koním má intuitivní přístup. Snaží se odhadnout záměry zvířete, pak ho naladí na její vlastní a nakonec přesvědčí koně, aby si výsledek vychutnal. Extrémním příkladem toho, jakou má kontrolu nad zvířetem, byla situace, kdy na oprýmkovanou Alžbětu, jedoucí na koni na slavnostní přehlídce, z davu zamířil

pistolí sedmnáctiletý výtržník. Šestkrát na ni vystřelil slepé náboje. Královnina stráž panovníci okamžitě obklopila, ale Burmese, její plnokrevník si nečekané obklíčení vysvětlil tím, že na něj chtějí koně strážců zaútočit, a divoce se vzepjal. Alžběta nejenom že se nenechala vyhodit ze sedla, bravurně poplašeného vraníka zvládla a zklidnila. Anglická veřejnost ji v takových momentech bezmezně miluje: je jejich statečná, obdivuhodná a přitom věcná královna.

Královna nejenom bravurně jezdila, získala encyklopedickou znalost v chovu a šlechtění koní. Nepřitahovalo ji jenom sedlo ale i stáje, po roce 1945 koně byly zamilovanou relaxací a jejím únikem. Šéf královských stájí v Buckinghamském paláci přišel na to, že nejlepší je volat Alžbětě II. v úterý večer, po audienci: „Byla vyčerpaná debatováním s premiérem, odpočinula si, když mohla mluvit o koních.“

Ježdění na koni musela omezit po zranění kolene, ale ani ve svých 89 se nevzdává projížděk. Má přitom na hlavě hedvábný šátek uvázaný na babku. Když se jí trenér koní ptal jak to, že nenosí helmu, řekla mu: „Ty si nemusíš dávat pozor na vlasy jako já.“

V roce 1942 princezna pomohla zaplnit královskou spižírnu, když v kopcích Balmoralu kulovnicí zastřelila svého prvního jelena. Za války královská babička Lilibet okopávala brambory, zámecké trávníky zorali na pole a záhony. Churchill potřeboval soběstačný národ a královská rodina šla příkladem. Král – prodlžené lokty saka vyspravené koženými záplatami – se nechal fotit s enormním pašíkem z vlastního chovu, výlučně krmeným zbytky ze zámecké kuchyně. Ale nesmělý panovník si až do roku 1944, kdy mu v tom zabránily bomby, neodpustil pořádání bálů v promrzlých zámeckých sálech. Byl vynikající tanečník a nejraději protáčel v kole své dcery. Ani Fellini by nepřišel na scénu, v níž – uprostřed nejstrašnější

I. ----- PRINCEZNA PRVNÍ DVANÁCTERÁK

světové války, za zatemněnými okny, král vede poskakující, za boky předešlého tanečníka se držící, rozesmátou lidskou housenku, která se vine dlouhými koridory a štukovanými sály bez lustrů.

V. ŽENICH, UPRCHLÍK Z ŘECKA

Philip se narodil na ostrově Korfu na jídelním stole vybydle-
né neorenesanční vily bez proudu nebo tekoucí vody. Jeho
děd i strýc byli řeckými králi. Když došlo k puči, Philipova
královská rodina musela prchnout – jedinému synovi bylo
tehdy osmnáct měsíců, řecky se nenaučil. Aristokratická rodina pak
živořila nedaleko Paříže, odkázaná na pomoc milodarů příbuzných,
a rychle se rozpadla. Než Philipovi artróza zkřivila prsty, nosil na
ruce pečetní prsten, který se našel v pokoji hotelu Metropol v Monte
Carlu. Byl jedním ze tří nebo čtyř maličností, které po jeho otci –
kdysi obdivovaném aristokratovi zbyly. Jeho čtyři starší sestry se
spěšně provdaly za německé šlechtice; jeden z Philipových zeťů
se pak stal SS plukovníkem Himmlerova osobního štábu. Mezi-
tím matka Philipa vyřešila nedostatek prostředků tím, že se stala
jeptiškou, vstoupila do kláštera. Opuštěný Philip pak studoval na
náklady majetných příbuzných; nejdřív v Německu a od třinácti na
internátní škole v Anglii. Když se později coby mladík objevil v Paříži,
neměl ani frank, a přesto si ho hned všimly místní dámy z nejvyšších
kruhů; úporný zájem něžnějšího pohlaví o ošlehaného důstojníka
pak už jenom rostl. Jednou mladá Alžběta coby královna vstoupila
v Americe do sálu plného žen a zašeptala svému doprovodu: „Podívej
na ně, jsou zklamané, že tu jsem já a ne on!“

Philip ze začátku sice závisel na milodarech nebo štědrosti své-
ho strýce lorda Mountbattena, ale jakmile mu dali šanci – studovat
nebo sloužit u námořnictva, zapojil se s chutí a s talentem, rychle
se prosazoval. Ještě než skončila válka, bylo jasné, že Philip má
našlápnuto do nejvyšších pozic tehdy pořád ještě mocného a pres-
tižního britského námořnictva. Philip byl přirozený velitel, jeho
nadřízení mu předpovídali skvělou kariéru.

Když přijal pozvání královské rodiny sledovat tradiční diva-
delní představení ve Windsoru, v němž princezny hrály hlavní

role, Philip musel žasnout, jak v průběhu války z jeho malé sestřence vyrostla nádherná princezna. Všechno ale nasvědčuje tomu, že Philip si snažil držet odstup, váhal. A jeden z dvořanů řekl diplomatu Haroldu Nicolsonovi, že jak král tak královna se shodují, že Philip je obhroublý, prchlivý a je nepravděpodobné, že by Alžbětě byl věrný. Kromě toho – jeho strýc lord Mountbatten byl intrikán a příznivec labouristické vlády. Byl to on, kdo tlačil na pilu a přiměl Philipa, aby se vnutil jako oficiální uchazeč o ruku, už když princezně bylo sedmáct. Vychytralý strýček Dickie by sňatkem získal značný vliv na Buckinghamský palác. Matka Alžběty upřímně doufala, že se její dcera přikloní raději k rozvážnějšímu a nudnějšímu lordu Porchesterovi. Král ho zval na lov a zjevně „Porchyho“, jak mu všichni přezdívali, upřednostňoval. Měl uhlazenější způsoby a také jeho kapsy nebyly prázdné – patřila mu rozsáhlá a významná panství. Proti Philipovi se vehementně postavili nejurozenější dvořané a řada aristokratických přátel královské rodiny. U dvora, kde ještě do roku 1939 se dámy musely prezentovat s dlouhou vlečkou a s peřím ve vyčesaných vlasech, pohledný poručík v ošumělém saku prožraném moly nespĺňoval představu o důstojném protějšku nástupnice trůnu. Pro vznešené Angličany byl přivandrovalec přesto, že vychodil anglické školy a vyznamenal se v britské armádě při obraně Velké Británie. Nelíbilo se jim, že je Hun a že všechny jeho čtyři sestry jsou vdané v Německu. A hlavně, Philip neskrýval, že jejich vybrané způsoby buď nebere vážně nebo se jim přímo vysmívá.

Alžběta je založením víc sociální demokratka než snob – Philipových alotrií a prohřešků vůči přísné, nudné etiketě dvora se nemohla nabažit. Dvořané pomlouvali námořního důstojníka coby zlatokopa. Lilibet muselo být jasné, že nespoutanému Philipovi se krásná a rozšafná nástupkyně trůnu sice líbí, ale že on sám se do zlaté klece nehrne.

Osobní tajemník, kterého princezna zdédila po Churchillovi, si do diáře poznamenal, že nepochybuje, že Alžběta je zamilovaná. Tím, že Philip její city opětuje, si ale ze začátku vůbec nebyl jistý. Princeznu od puberty nikdo jiný nikdy tolik nezaujal; navíc vtípný a trošku nezvladatelný Philip byl jak vítaný průvan v dusnu královských ceremonií, rituálů a nafoukaných podržtašků. S ním po boku si najednou uměla představit, že tu těžkou korunu dokáže unést.

Pro energického, živého Philipa to nebyla tak lákavá představa: provždy být jenom doprovod manželky, sledovaný její ochranou, funkcionář bez pravomocí, který se popelí bokem, připraven – vždycky když jeho paní zase potřebuje – aby jí dělal to, čemu v kabaretu říkají „křoví“. Místo slibné a oslnivé kariéry najednou nic, sice zlatá, ale pořád jenom slepá ulička... Zatímco v námořnictvu byl uznáván a obdivován podřízenými i nejvyšším velením, Philip viděl, že na roli královnina doživotního doprovodu se vůbec nehodí.

Zarputilého Philipa ale zároveň muselo urazit, kolik lidí mu hází klacky pod nohy, protože jim není dost dobrý. Jeden z nich mu povýšeně řekl, že až navštíví Windsorský hrad, královskou citadelu posledních osmi set let – to bude teprve zírat. Philip odseknul, že sotva, protože se tam narodila jeho matka. Vévoda Mountbatten, jehož jméno princ přijal, ani na chvíli nepřestal synovce postrkovat; a chudého, věčně osiřelého mladíka musela lákat představa mít zase jednu rodinný krb, svoje místo, patřit do rodiny. Když se ho v devadesáti zeptal novinář, jakou řečí mluvili doma, když byl malý, Philip užasnul: „Doma? Co tím myslíte?“

Sama Alžběta neměla ani stín pochybnosti o tom, že musejí být spolu. Nemluvě o tom, že mladá žena, která ho tolik chtěla, byla jako zjevení z hollywoodského filmu o princezně. Když Philipův přítel později potkal pár spolu, řekl mu: „Nikdy jsem si nevšimnul, jak nádhernou má pleť.“ Philip odpověděl: „A taková je od hlavy až k patě.“

Ministři, historikové, tajemníci nešikovně zaznamenali ve svých diářích, jak byli omámeni její neobyčejnou krásou. Detailně oceňují modré oči, útlý pas, plné poprsí, dokonalé nohy, lesk vlasů, bezvadný chrup(!). Její půvab, svěžest, milá a živá povaha v kombinaci s tím, jak se nesla a chovala – měla devastující účinek na muže. „Truman se beznadějně zamiloval,“ popisoval princeznino setkání s americkým prezidentem velvyslanec ve Washingtonu.

Alžběta je měla všechny ochotně obtočené kolem prstu. Historik Nigel Nicolson s ní v té době tančil na bále v paláci legendárního Wellingtona. Svou taneční partnerkou, která se ho navíc inteligentně ptala na detaily jeho knížky z období první světové války, byl úplně očarován – jak v deliriu; ještě coby starší muž psal o neobyčejné kráse ženy, která jediným tancem proměnila ten den v nejúchvatnější z celého jeho dlouhého života.

Ti, co slyšeli královnu, jak se směje, tvrdí, že kromě toho, že je mimořádně vtipná, má nádherný smích. Philip neměl šanci od chvíle, kdy si ho třináctiletá nástupkyně trůnu pro sebe vybrala. Ale byla by ona sama stejně umíněná, kdyby jí někdo pustil ukázkou z jejího nadcházejícího života s vytouženým Philipem?

Schválně: Philip za volantem auta, v kterém sedí Alžběta a jeho strýc Dickie. V patách mají doprovodná vozidla, policejní auta – obvyklá královská kolona. Philip, který byl nechvalně známý svými nehodami, jede jako by královnu ukradl, rychle a nebezpečně. Pokaždé když řízne další zatáčku, královna ztuhne a skrz zuby hlasitě zatáhne dech. Philip se na ni obrátí: „Ještě jednou to uděláš, tak zastavím a vysadím tě.“ Když dojeli na místo, lord Mountbatten se obrátil na panovnici: „Proč jsi, prosím tě neprotestovala?“ Alžběta se na něj s údivem podívala: „Slyšel jsi přece, co řekl!“

Neohrožená hlava státu, která se nezdráhala jít do míst, kde jí vyhrožovali atentátem teroristé, se bála svého výbušného Philipa. Tyranizoval jejich děti i královnu.